

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"ובאלה לא היה איש... ולא נותר מהם איש" (במדבר כ"ו, ס"ד - ס"ה)

(סג) אלה פקודי משה ואלעזר הכהן, אשר פקדו את בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו.
(סד) ובאלה לא היה איש מפקדי משה ואהרן הכהן, אשר פקדו את בני ישראל במדבר סיני.
(סה) כי אמר ה' להם מות ימתו במדבר, ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון.

הקדמה - בספר במדבר אנו קוראים על שני מניינים. בפרשת 'במדבר' מובא שמשה ואהרן הכהן מנו את ישראל במדבר סיני לאחר חטא העגל, ובפרשת 'פינחס' מובא שמשה ואלעזר הכהן מנו את ישראל בערבות מואב לפני הכניסה לארץ, כדי לדעת למי תתחלק הארץ. והתורה מציינת, שבמפקד השני לא נותר איש מאלו שהיו במפקד הראשון, כי מתו בעקבות הגזרה על חטא המרגלים מלבד כלב ויהושע. ועל כן יש ענין לסכם כאן על מי נגזרה הגזרה ועל מי לא נגזרה.

הגזרה רק על בני עשרים ומעלה - בפרשת 'שלח' (במדבר י"ד, כ"ט - ל') מובא שהגזירה נגזרה רק על בני עשרים ומעלה, למעט כלב ויהושע: "(כט) במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה, אשר הלינתם עלי. (ל) אם אתם תבאו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשלח אתכם בה כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון".

ובעל 'אור החיים' הקדוש אומר שהיו יכולים לחשוב בטעות, שהגזרה חלה על כל מי שהיה בן עשרים ביום הגזרה, ויכללו בגזרה כל אלו שיצאו ממצרים פחותים מגיל עשרים וביום הגזרה היו בני עשרים. ולכן מדקדק מהמילים - 'אשר הלינתם עלי', שהגזרה חלה על כל אלו שהיו בני עשרים מאז שהחלו להתלונן על ה', ולא דווקא בתלונתו של חטא המרגלים.

לא על הלוויים - רש"י שם מביא שהגזרה לא נגזרה על הלוויים: "וכל פקדיכם לכל מספרכם - כל הנמנה לכל מספר שאתם נמנים בו כגון לצאת ולבא לצבא ולתת שקלים כל המנויים לכל אותן מספרות ימותו, ואלו הן מבין כי שנה וגו' להוציא שבטו של לוי שאין פקודיהם מבין עשרים".

לא על פחותים מעשרים ולא על מעל ששים - וכן לא נגזרה על בני ששים ומעלה, כפי שאומר שם 'רבי יוסף בכור שור': "אשר הלינתם עלי, - שגרמתם להתלונן עלי, ולכך נגזרה גזירה על בני עשרים, שהם בני מלחמה, ולא רצו להלחם. וכן אמרו רבותינו לא נגזרה גזירה על יותר מבין ששים, ולא על פחות מבין עשרים, שאינם ראויים להלחם".

אך כן על מעל ששים שהיו בין המלנינים - בעל 'העמק דבר' לומד שם מהכפילות - 'יפלו פגריכם וכל פקודיכם וגו'. ש'פגריכם' הם הזקנים שהלינו את ישראל, והיו יותר מששים או שלא היו ראויים לצאת למלחמה ונגזר עליהם מדין מחטיאי הרבים. 'וכל פקודיכם לכל מספרכם וגו' הם שאר אנשי הדור מגיל עשרים עד ששים.

לא על נשים - רש"י אצלנו בפסוק ס"ד אומר: "ובאלה לא היה איש וגו'. אבל על הנשים לא נגזרה גזרת המרגלים. לפי שהן היו מחבבות את הארץ. האנשים אומרים (במדבר יד) נתנה ראש ונשובה מצרימה. והנשים אומרות תנה לנו אחוזה. לכך נסמכה פרשת בנות צלפחד לכאן". בעל 'שפתי חכמים' מדקדק ש'רש"י' מסביר בזאת למה נאמר בפסוק - 'ולא נותר מהם איש' ולא נאמר 'ולא נותר מהם אחד'.

ויש לשאול, האם הכוונה רק על בנות צלפחד? ונראה לומר ש'רש"י' אומר על כל הנשים שהיו מחבבות את הארץ, ולכן נסמכה פרשת בנות צלפחד לכאן, כי לגביהן נאמר זאת במפורש בתורה. וכך משמע מדברי בעל 'שפתי חכמים' שאומר: "פירוש שגם הן היו מחבבות את הארץ אמרו תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו".

ובעל 'פלי יקר' מסביר, את ההבדל בין האנשים לנשים, על פי המדרש שאומר שהמקום שנקרא 'שטים' היתה לו תכונה שהיה מגדל נואפים, ולפיכך זנו שם בני ישראל. ואלו ארץ ישראל לא סובלת זימה, ולכן האנשים שנאו את הארץ. אבל הנשים היו צנועות, ושלומית בת דברי תוכיח שהפסוק פרסם שרק היא לא היתה צנועה, ולכן היו מחבבות את הארץ שמגדלת צנועים. וראה שם טעם נוסף להבדל בין אנשים לנשים.

ובעל ספר 'כתב סופר' אומר שיש צורך בעיון גדול, מנין שבנות צלפחד היו מחבבות את הארץ, הרי ניתן להסביר בפשטות שכאשר ראו שמחלקים את הארץ, למה שלא יתבעו את חלקן? ומסביר, שהאנשים שאמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, לא האמינו במה שהובטח לאברהם שהארץ תהיה קלה לכיבוש. אך בנות צלפחד האמינו שהארץ תהיה קלה לכיבוש, ולא אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, ומכאן שחבבו את הארץ.

שאלה מרכזית

שאלה א' - מעיון בפסוקים ס"ד - ס"ה נראה שיש מצד אחד כפילות בפסוקים, ומצד שני סתירה בין הפסוקים. **הכפילות** - בפסוק ס"ד נאמר כבר - 'ובאלה לא היה איש מפקדי משה ואהרן הכהן', אז לשם מה פסוק ס"ה חוזר ואומר - 'ולא נותר מהם איש'? **הסתירה** - בפסוק ס"ד נאמר שבמפקד זה לא היה איש מאלו שהיו במפקד הראשון, ואילו בפסוק ס"ה נאמר שכן נותרו שניים והם כלב בן יפנה ויהושע בן נון.

רמב"ן מתייחס להבדל בין שני פסוקים אלו ומסביר, שהם עוסקים בשני עניינים שונים. **בפסוק ס"ד** מדברת התורה על אלו שהתפקדו כאן בפרשת 'פינחס', ואומרת שלא היה בהם אף איש מאלו שהתפקדו בפרשת 'במדבר', כי כולם מתו חוץ מיהושע וכלב, וגם הם לא היו כאן במפקד השני, כי עכשיו כבר היו יותר מגיל ששים. ואלו **בפסוק ס"ה** התורה מדברת על אלו שנותרו מבין אלו שהתפקדו במנין הראשון, ואומרת שלא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון, שהיו מן הפקודים הראשונים ולא מתו.

בפירוש 'הריב"א' מביא מר"מ מקוצי שתמה על מה שנאמר שבמפקד השני לא היה איש מבני המפקד הראשון, שהרי היו שם מכיר ויאיר שהיו מבני מנשה שנולדו בימי יעקב, ולא מתו עד שנכנסו לארץ, שלא נגזרה גזרה על יותר מבין ס'. וטוען, שאין לומר שלא נמנו

בערבות מואב יתרים מבן ס', שהרי יהושע בן נון היה בן ס' ויותר בבואו לארץ, שכל ימיו היו צ"ו שנים, והוא לא פרנס ישראל רק כ"ח שנים, ותני בתוספתא יהושע וכלב נטלו ג' חלקים בנחלה שהיו ביוצאי מצרים, ומן העומדים בערבות מואב. משמע שיהושע נמנה בערבות מואב, ולכן נטל חלק בארץ, שהרי כתוב בפרשה שלא לו שנמנו כאן יש לחלק את הארץ, ונשאר בצ"ע.

ואולי, צריך לבדוק האם המפקד שבפרשת **'במדבר'** היה גם לאלו שמעל גיל ששים. שהרי כתוב בפסוק 'כל יוצא צבא' ואם הכוונה ליוצאים למלחמה, אז נראה שמעל גיל ששים לא נפקדו במפקד זה. והנה, מכיר ויאר שנוולדו בימי יעקב בוודאי שכבר היו מעל גיל ששים, ולכן לא נפקדו במנין של פרשת במדבר, אך כן נפקדו כאן בפרשת 'פינחס' כי מגיע להם חלק בארץ. ולכן, מובן מדוע כתוב כאן שבאלה לא היה איש מאלו שהיו במפקד בפרשת 'במדבר' כי הם לא היו באותו מפקד.

שאלה ב' - מואב במשנה במס' 'תענית' שלא היו ימים טובים לישראל **כחמשה עשר באב** וכיום הכפורים. ומואב במדרש, שבשנת הארבעים לא מת אף אחד מבני ישראל, מאלו שנגזר עליהם למות בעקבות חטא המרגלים. וכל שנה בט' באב היו חופרים להם קברים וחלק מהם היו מתים. וביום ט' באב של השנה הארבעים לא מת אף אחד. וחשבו שטעו ביום, לכן בט"ו לחודש אב של שנת הארבעים שראו שהירח מלא, ולא טעו בתאריך של היום, הבינו שהגזירה התבטלה והקבוצה האחרונה לא מתה. א"כ, **יש לשאול**, הרי התורה אומרת כאן שלא נותר מהם איש מלבד כלב ויהושע, והרי במדרש מואב שנתו עוד כחמשה עשר אלף שלא מתו.

וכך מואב **במשנה** מס' **'תענית'** (פ"ד מ"ח) נאמר: **"אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וימים הכפורים"**. ובגמרא שם (**תענית** ל' ע"ב) מובאים מספר הסברים למהות השמחה ביום זה, ובין היתר מובאת הדעה: **"(אמר) רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן יום שכלו בו מתי מדבר**. דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר, לא היה דבור עם משה, שנאמר **ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי - אלי היה הדבור**". ומסביר **'רע"ב'**: **"כחמשה עשר באב - שבו כלו מתי מדבר בשנת הארבעים"**. אך לא ברור, לשמחה זו מה היא עושה שגמרו למות כל מתי מדבר, ואדרבא זה סיבה לעצב ולא לשמחה.

'רש"י' על הגמרא שם מביא ברייתא שמתארת את מה שקרה בשנה הארבעים: **"שכלו מתי מדבר - דתניא כל ארבעים שנה שהיו במדבר, בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור, והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר, וישן בו, שמא ימות קודם שיחפור. ולמחר הכרוז יוצא וקורא יבדלו חיים מן המתים, וכל שהיה בו נפש חיים היה עומד ויוצא. וכל שנה היו עושין כן, ובשנת ארבעים שנה עשו, ולמחר עמדו כולן חיים**, וכיון שראו כך תמחו ואמרו שמא טעינו בחשבון החדש, חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל חמשה עשר, וכיון שראו שנתמלאה הלבנה בחמשה עשר, ולא מת אחד מהם ידעו שחשבון חדש מכוון, וכבר ארבעים שנה של גזרה נשלמו, קבעו אותו הדור לאותו היום יום טוב". ואכן, מלשון **'רש"י'** משמע, שנשלמו ארבעים שנה של גזירה, ולא ימותו יותר. אז מה היתה הטעות שלהם, האם טעו בספירת השנים? ובכל מקרה אם מתו כל מי שהיה צריך למות, מדוע קבעו יום זה ליום טוב?

אך אם נעיין בלשון הברייתא עצמה נמצא נוסח קצת שונה. וכך מואב **'במדבר רבה'** (איכה הקדמה פסקה ל"ג): **"א"ר לוי כל ערב תשעה באב היה משה מוציא כרוז בכל המחנה ואומר צאו לחפור והיו יוצאים וחופרים קברות וישנים בהן. לשחרית היה מוציא כרוז ואומר קומו והפרישו המתים מן החיים, והיו עומדים ומוצאים עצמן חמשה עשר אלף בפרוטרוט חסרו שש מאות אלף, ובשנת הארבעים האחרון עשו כן ומצאו עצמן שלמים. אמרו דומה שטעינו בחשבון וכן בעשור ובאחד עשר ובשנים עשר ושלשה עשר וארבע עשר כיון דאיתמלא סיהרא אמרו - דומה שהקב"ה ביטל אותה גזירה מעלינו וחזרו ועשאוהו יום טוב"**. א"כ לפי לשון הברייתא מובן שהיו צריכים למות עוד חמשה עשר אלף בשנה הארבעים, כי שש מאות אלף לחלק לארבעים שנה, הרי הם חמשה עשר אלף בכל שנה. והבינו שה' ביטל את הגזירה, ולכן ברור למה עשאוהו יום טוב.

וכן לשון **'רשב"ם'** במס' **'בבא בתרא'** (קכ"א ע"א) אומר: **"כיון דאיתמלי סיהרא אמרו ביטל הקב"ה אותה גזירה קשה מעלינו ועשו משתה ושמחה ויו"ט"**. ואם ה' ביטל את הגזירה ולא מתו כולם, אז חוזרת השאלה דלעיל, מדוע כותבת התורה שלא נשאר מהם איש?

גם **'התוס'** שם במסכת תענית מביא הברייתא הזו, ושם מובאת הלשון: **"וואז ידעו שכלתה הגזירה ועשו יו"ט"**. ולשון זה ניתנת להתפרש בשתי צורות, או שכלתה הגזירה כי כל אלו שהיו צריכים למות מתו. או שהגזירה כלתה ולא נשלמה, כלומר שהאחרונים לא מתו.

ובפירוש **'תני'ט'** על המשנה לא נוקב במספר המתים בכל שנה, אלא אומר שמתו הרבה מהם, ובשנה הארבעים שלא מת אף אחד הבינו שארבעים השנה נשלמו. וההסבר לטעותם הוא, שהם סברו שמספר הארבעים יתחיל מהשנה שהיתה בה שלוח המרגלים, אך אילו היה כן לא כלו להם כל הארבעים שנה, ולכן חשבו שצריכים עדיין למות. אך ה' התחיל את החשבון מזמן יציאתם ממצרים כל ימי היותם במדבר, וכבר נגמרו הארבעים שנה ומתו כולם. וא"כ, מה היתה השמחה הגדולה, האם על הטעות שהתבררה? הרי יכלו לדעת אם כבר מתו כולם או לא.

ונראה לומר, שאולי, אותם חמשה עשר אלף האחרונים שהיו צריכים למות, וה' ריחם עליהם ולא מתו, אז אולי רק זכו בחיים שלהם, אך זה לא זיכה אותם בחלק בארץ. שהרי מנין זה של פרשת **'פינחס'** היה בשביל לדעת למי תחולק הארץ, ולאחר שנגזר עליהם למות, הרי כבר מאז חלקם התחלק לנשואים, ועכשיו שה' השאירם בחיים, יתכן שלא זיכה אותם בחלק בארץ, ובמיוחד שבמקרה כזה זה היה כבר על חשבון אלו, שהיו אמורים לזכות בחלקים אלו.

ולפי זה נסביר בצורה נוספת את הפסוקים. בפסוק ס"ד התורה אומרת שבאלה שנמנו כאן, לא היה איש מאלו שנמנו בפרשת **'במדבר'**. ולמרות שנשארו לבסוף החמשה עשר אלף האחרונים, מסביר פסוק ס"ה מדוע לא נמנו כאן - **'כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר'**, ומאז הגזירה שימותו גם אבדו את חלקם בארץ, לכן הגם שנשארו בחיים אך חלק בארץ לא יהיה להם. והפסוק מסיים - **'ולא נותר מהם איש כי אם קלב בן יפנה ויהושע בן נון'**. כלומר, מאלו שנמנו בפרשת **'במדבר'** לא נותר איש שמגיע לו חלק בארץ אלא כלב ויהושע.

לע"נ הנרצחים והחללים, לרפואת כל הפצועים, להחזרת כל החטופים, ולהצלחת צה"ל וכל עם ישראל, תשועת ה' כהרף עין.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים לע"נ: ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל. ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'. ולע"נ אחי היקר ר' גרשון מאיר אינגבר ז"ל שנלב"ע בחוה"מ פסח תשפ"ה

עברנו ללמוד בבית הכנסת 'קהל חסידים'. ניתן להאטרף גם דרך הזום, לפרטים נא לפנות למייל למטה.

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם כמהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net